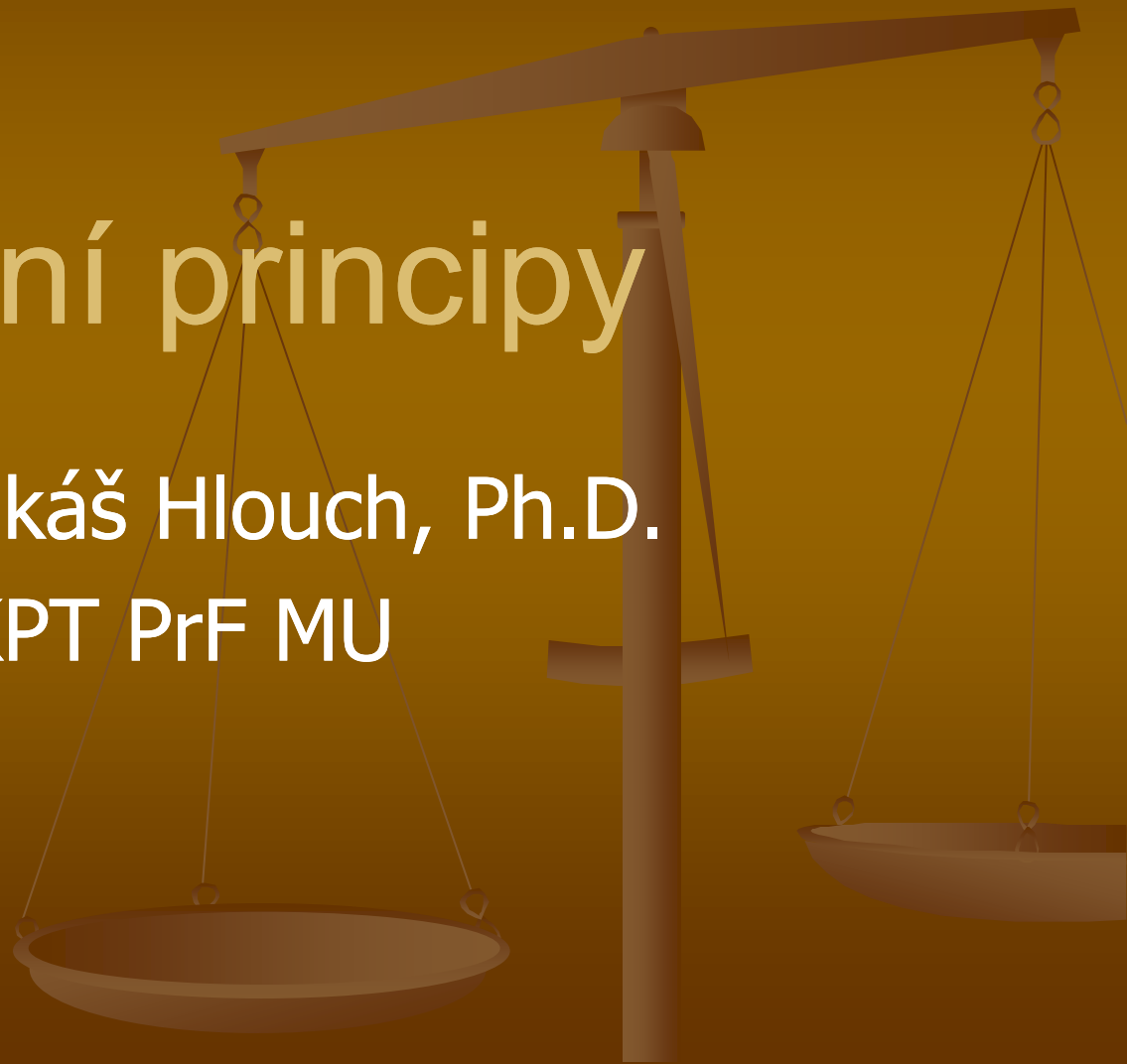

Právní principy

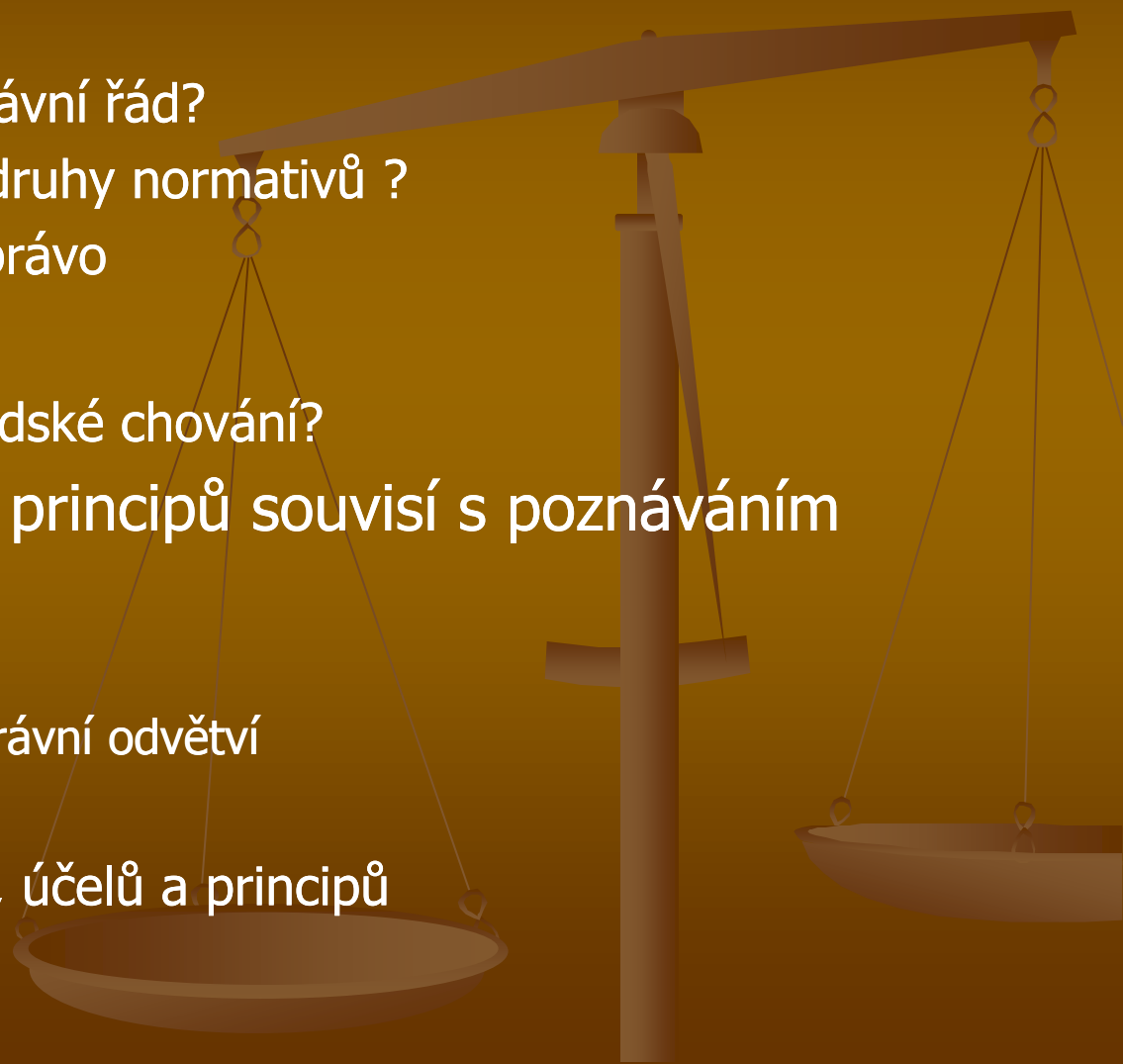
JUDr. Lukáš Hlouch, Ph.D.

KPT PrF MU

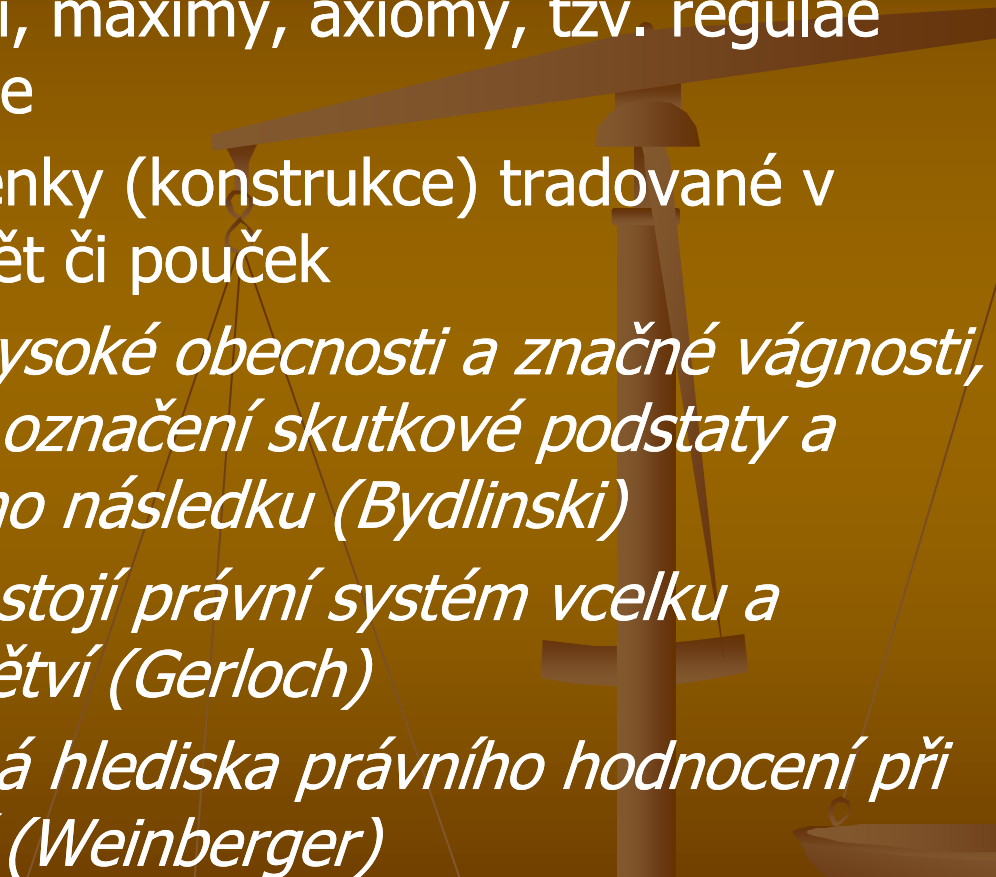

Pojem a kontext

- **Otázka strukturální**
 - Z čeho je vystavěn právní řád?
 - Normy, anebo různé druhy normativů ?
 - Přirozené a pozitivní právo
- **Otázka funkcionální**
 - Jak právo působí na lidské chování?
- **Identifikace právních principů souvisí s poznáváním práva jako systému**
 - **Vnější systematika**
 - Normy, instituty a právní odvětví
 - **Vnitřní systematika**
 - Hierarchie hodnot, účelů a principů

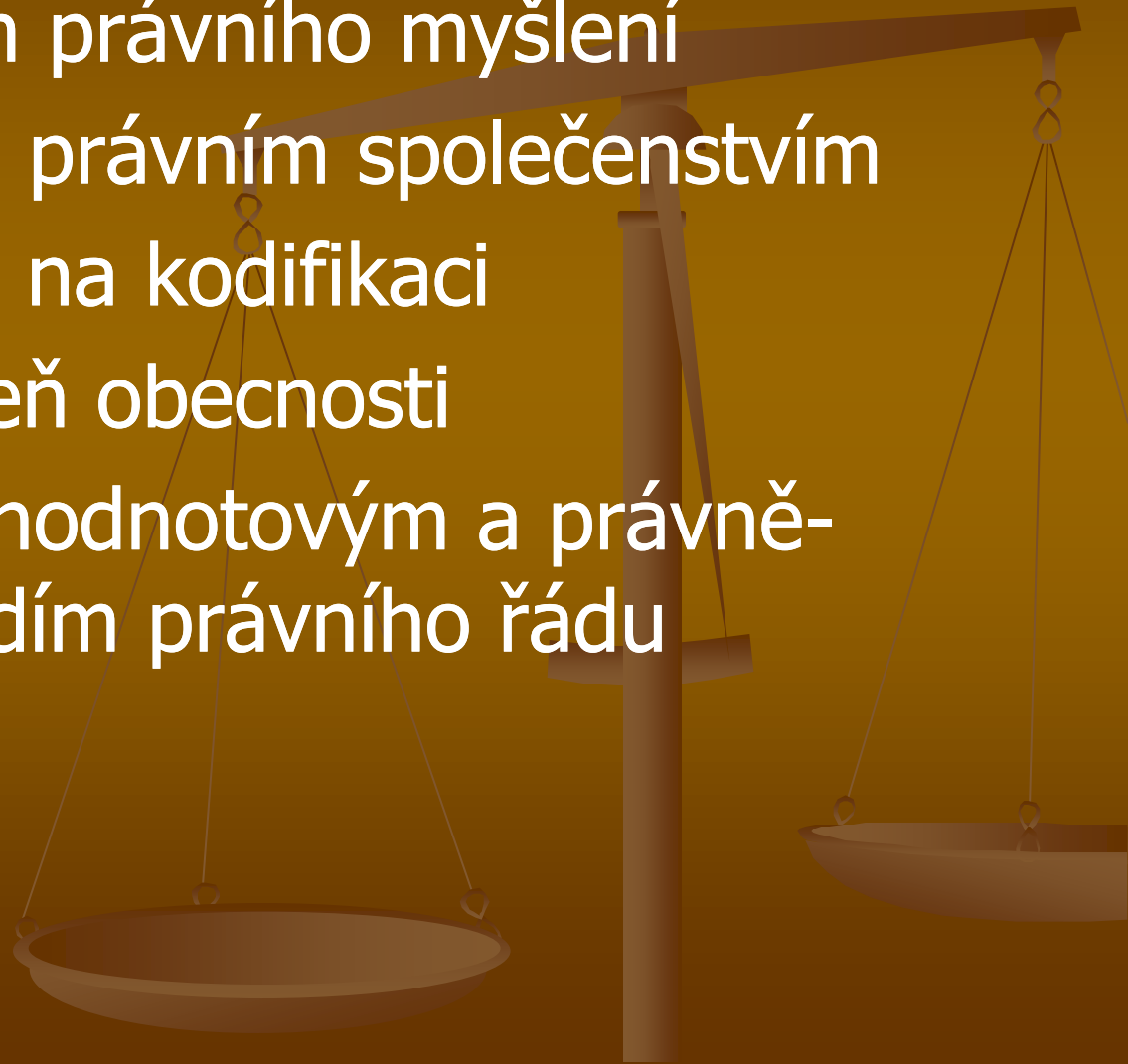

Právní principy - definice

- Obecné zásady právní, maximy, axiomy, tzv. *regulae iuris* – regulativní ideje
 - Základní právní myšlenky (konstrukce) tradované v podobě zhuštěných vět či pouček
 - *Normativní maximy vysoké obecnosti a značné vágnosti, jimž chybí zřetelnější označení skutkové podstaty a přesné určení právního následku (Bydlinski)*
 - *Vůdčí ideje, na nichž stojí právní systém vcelku a jednotlivá právní odvětví (Gerloch)*
 - *Normativně stanovená hlediska právního hodnocení při právním rozhodování (Weinberger)*
-

Charakteristika právních principů

- Jsou epitetonem právního myšlení
- Vytvářejí se spolu s právním společenstvím
- Nejsou fixovány na kodifikaci
- Mají různý stupeň obecnosti
- Jsou svázány s hodnotovým a právně-politickým pozadím právního řádu

Historické zdroje právních principů

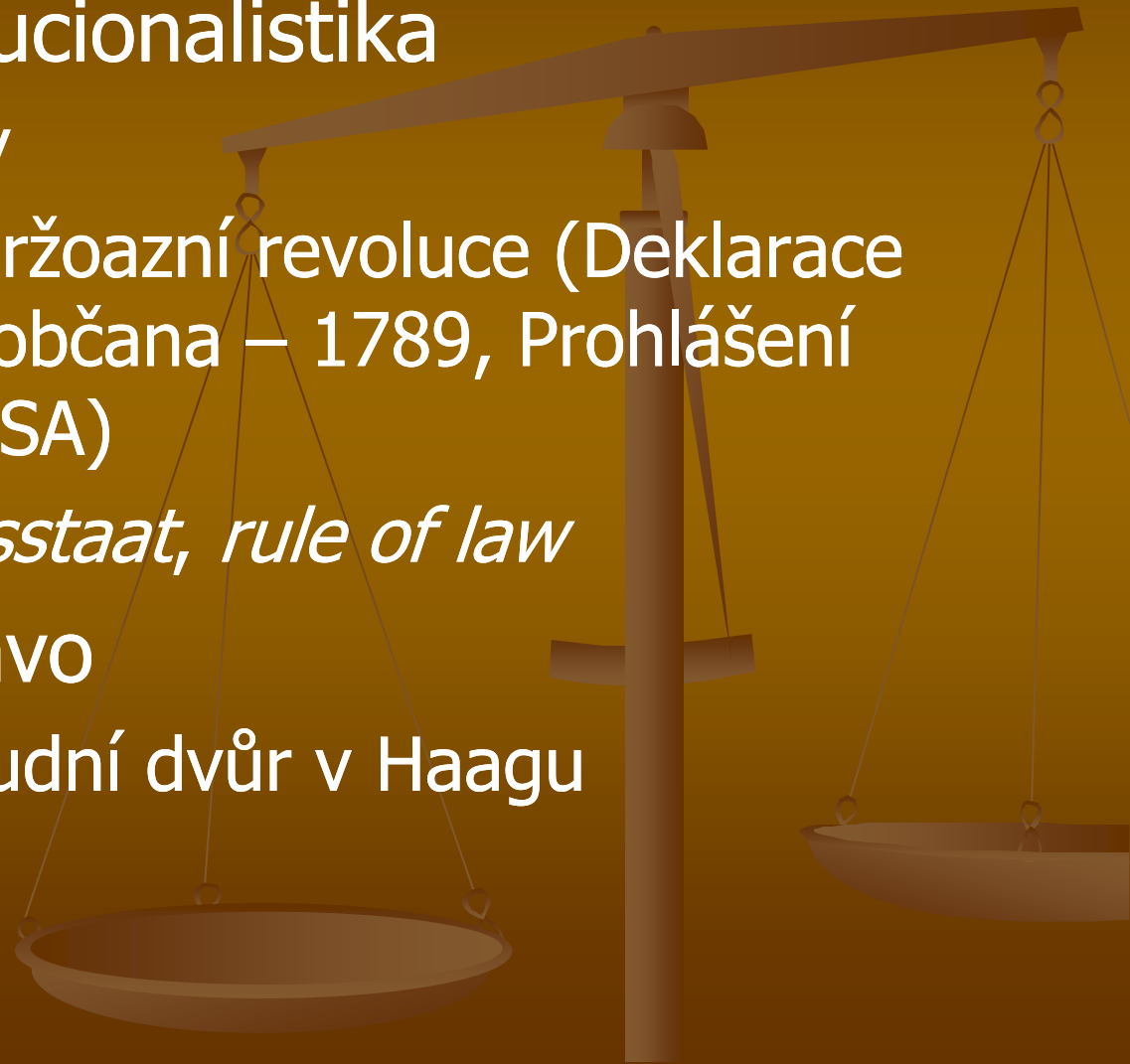
- Dědictví římského práva (Tria voluminia)
 - Zejm. základní soukromoprávní principy a všeobecné zásady právní (sebrány v Digestech)
 - *Ius est ars boni et equi* (právo je uměním dobra a spravedlnosti)
 - *Impossibilia nulla obligatio est* (nemožnost plnění)
 - *Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet.* (nikdo nesmí převést více práv, než sám má)
 - Tyto principy mají topický a kazuistický charakter, vznikly na bázi indukce při případovém myšlení římských právníků.

Historické zdroje právních principů

- Recepce římského práva
 - Leges romanae barbarorum
 - Leges barbarorum (*Lex Salica*)
 - Církevní soupisy římského práva (*Corpus iuris canonici*)
 - Novověk a právní principy
 - Snahy o rekonstrukci deduktivně platného systému právních principů na bázi racionalistického a přirozenoprávního paradigmatu
 - Střet ideje kodifikace a cesta historickoprávní
 - Výsledkem byly mohutné kodifikace konce 18. stol. a počátku 19. stol. (Prusko, Francie, Německo)
-

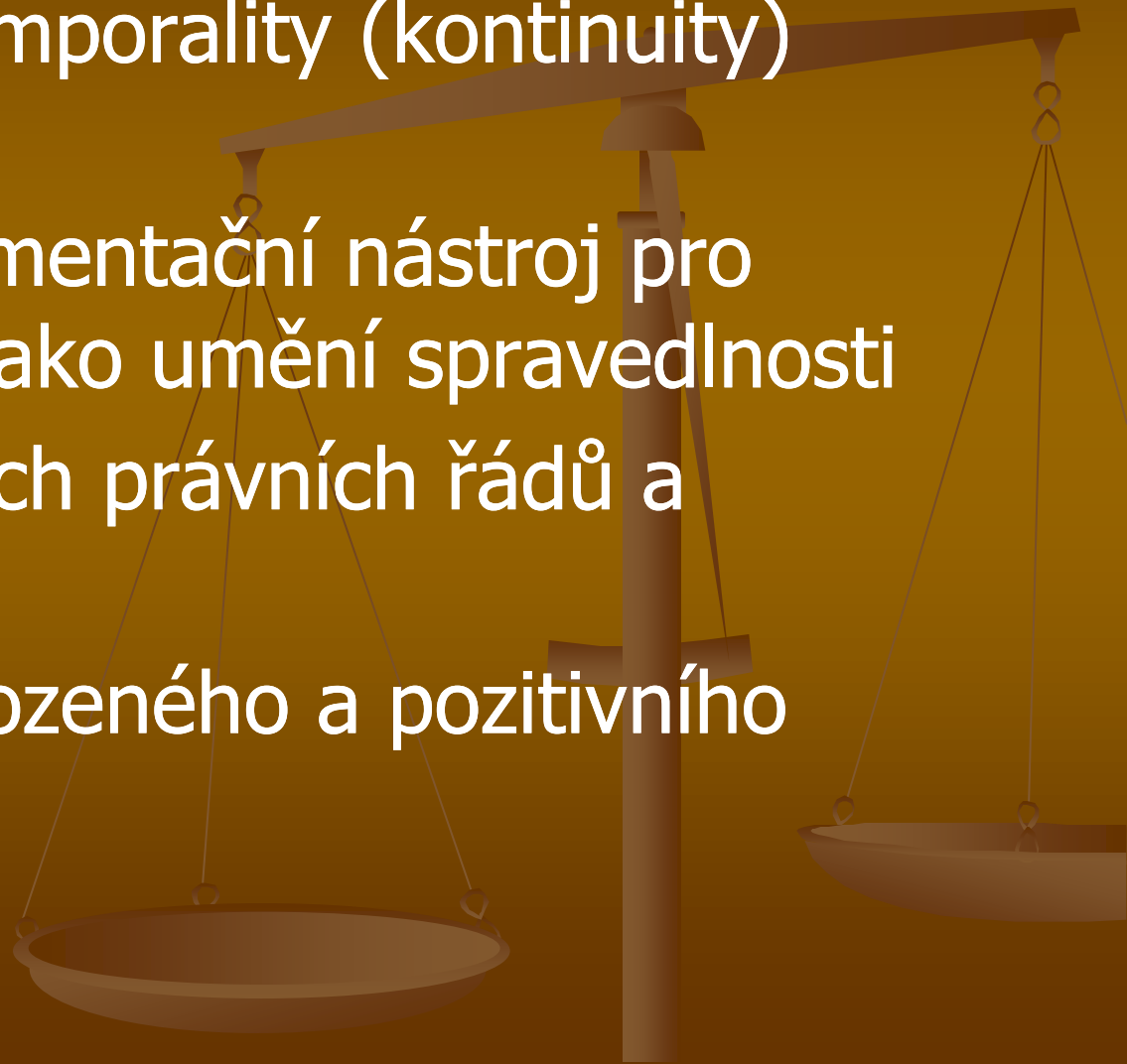
Historické zdroje právních principů

- Moderní konstitucionalistika
 - Ústavní principy
 - Francouzská buržoazní revoluce (Deklarace práv člověka a občana – 1789, Prohlášení nezávislosti – USA)
 - Doktrína *Rechtsstaat*, *rule of law*
- Mezinárodní právo
 - Mezinárodní soudní dvůr v Haagu
- Evropská unie

Význam a funkce právních principů

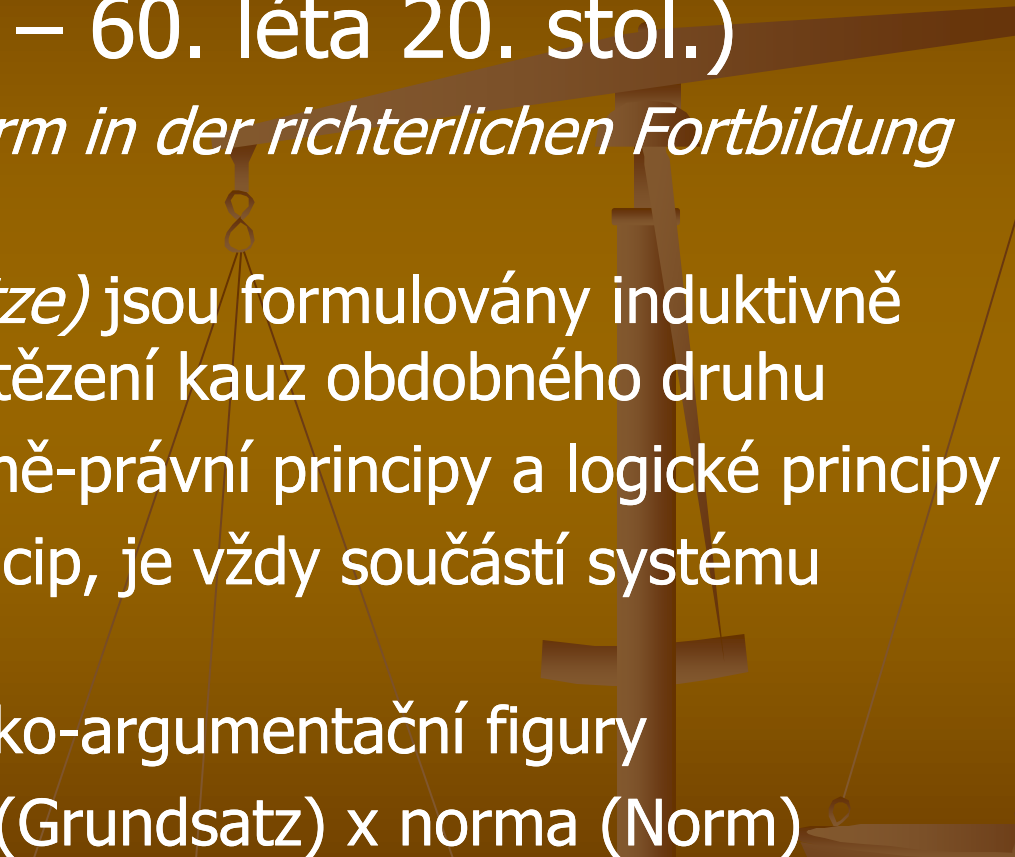
- Podpora intertemporality (kontinuity) právního řádu
- Korektiv a argumentační nástroj pro realizaci práva jako umění spravedlnosti
- Propojení různých právních řádů a systémů
- Přemostění přirozeného a pozitivního práva

Struktura práva

- Terminologický problém s vymezením součástí (Weyr) systému práva
 - Normy
 - právní pravidla chování pro neurčitý počet případů téhož druhu
 - Zásady (tzv. odvětvové zásady)
 - Společná normativní východiska pro regulaci souvisejících normových komplexů
 - Principy (obecné či všeobecné právní principy)
 - Abstraktní ideje vyjadřující jednotící myšlenkové momenty společné pro komplexy norem (instituty, odvětví, právní řád)
 - Řada možných mezi-stupňů

Doktrinální diskuse ke struktuře práva (20.- 21. století)

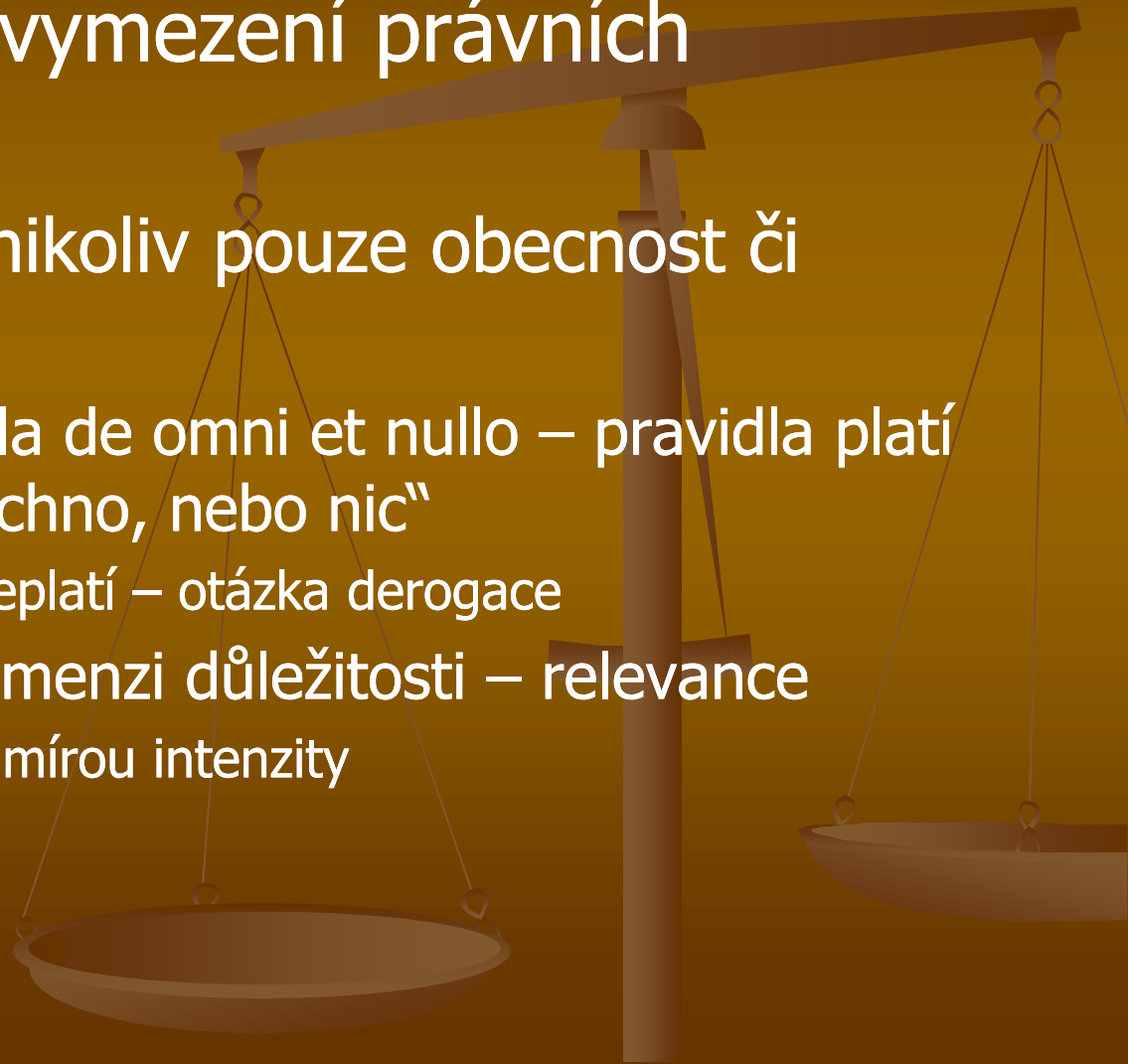
- Josef Esser (50. – 60. léta 20. stol.)
 - *Grundsatz und Norm in der richterlichen Fortbildung des Privatrechts*
 - Principy (*Grundsätze*) jsou formulovány induktivně prostřednictvím řetězení kauz obdobného druhu
 - Nerozlišuje pozitivně-právní principy a logické principy
 - Jde-li o právní princip, je vždy součástí systému pozitivního práva
 - Principy jako topicko-argumentační figury
 - Dualismus princip (Grundsatz) x norma (Norm)
-

Doktrinální diskuse ke struktuře práva (20.- 21. století)

- Diskuse o platnosti práva vyvolaná moderním pozitivismem a návratem iusnaturalismu po II. světové válce
- Ronald Dworkin (1931 – 2013)
 - Strukturu práva jako systému vytvářejí
 - Pravidla
 - Politiky
 - Principy
 - Polemika s H.L.A. Hartem (*The Concept of Law*)
 - Principy platí v důsledku **svého obsahu** – nemusejí být kodifikované, vyplývají ze společenské a politické morálky
 - Mezi pravidly a principy je **logický rozdíl**

Doktrinální diskuse ke struktuře práva (20.- 21. století)

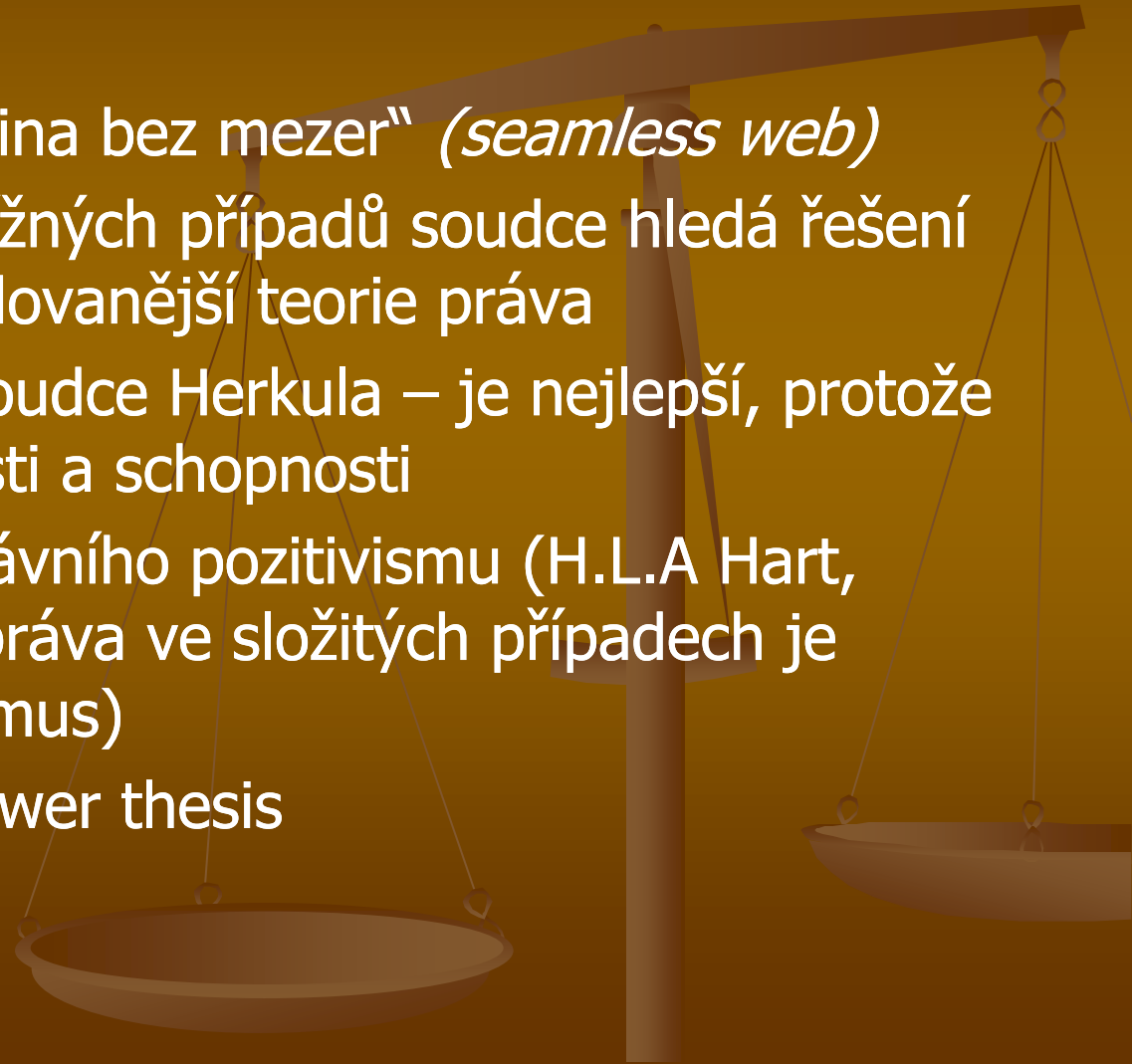
- Ad Dworkinovo vymezení právních principů
 - Logický rozdíl (nikoliv pouze obecnost či vágnost)
 - Aplikace pravidla de omni et nullo – pravidla platí způsobem „všechno, nebo nic“
 - Platí, anebo neplatí – otázka derogace
 - Principy mají dimenzi důležitosti – relevance
 - Platí s určitou mírou intenzity

Doktrinální diskuse ke struktuře práva (20.- 21. století)

■ Ad Dworkin

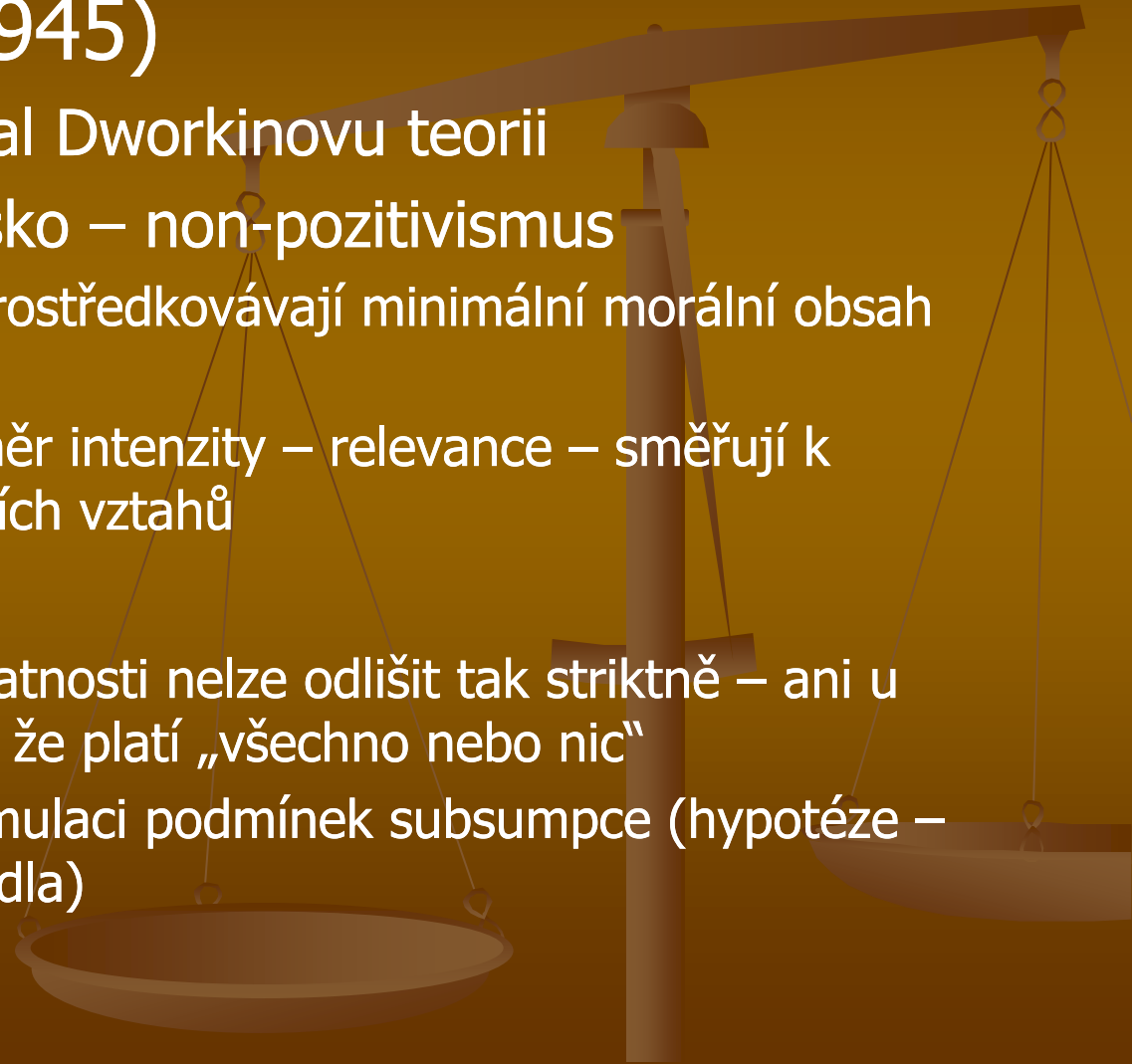
- Právo jako „pavučina bez mezer“ (*seamless web*)
- v případě tzv. obtížných případů soudce hledá řešení za pomoci nejfundovanější teorie práva
- Model fiktivního soudce Herkula – je nejlepší, protože má nejlepší znalosti a schopnosti
- Cílem je kritika právního pozitivismu (H.L.A Hart, J. Raz), nalézání práva ve složitých případech je možné (kognitivismus)
- Tzv. one right answer thesis

Doktrinální diskuse ke struktuře práva (20.- 21. století)

■ Robert Alexy (1945)

- Kriticky rozpracoval Dworkinovu teorii
- Společné východisko – non-pozitivismus
 - Právní principy zprostředkovávají minimální morální obsah práva
 - Principy mají rozměr intenzity – relevance – směřují k optimalizaci právních vztahů
- Rozdíly
 - Logický rozdíl v platnosti nelze odlišit tak striktně – ani u pravidel nelze říci, že platí „všechno nebo nic“
 - Problém je ve formulaci podmínek subsumpce (hypotéze – antecedentu pravidla)

Doktrinální diskuse ke struktuře práva (20.- 21. století)

- Sumarizace Dworkin - Alexy
- Dworkinovo pojetí právního principu:
 - logické vymezení – u principů neplatí, že buď platí nebo neplatí
 - pravidla nemají dimenzi důležitosti
- Robert Alexy dodává:
 - principy jsou příkazy k optimalizaci
 - mohou být realizovány v různém stupni
 - rozsah jejich splňování závisí také na právních možnostech

Doktrinální diskuse ke struktuře práva (20.- 21. století)

- Sumarizace Dworkin - Alexy
- Dworkinovo pojetí právního principu:
 - logické vymezení – u principů neplatí, že buď platí nebo neplatí
 - pravidla nemají dimenzi důležitosti
- Robert Alexy dodává:
 - principy jsou příkazy k optimalizaci
 - mohou být realizovány v různém stupni
 - rozsah jejich splňování závisí také na právních možnostech
 - Logický rozdíl mezi pravidly a principy se vyjeví v kolizi

Norma x pravidlo x princip

(R. Alexy)

- **Norma** – nadřazený pojem, právní regulativ lidského chování mající deontologickou povahu
- **Pravidlo** – pokud jsou dány podmínky stanovené hypotézou, nutně se musí uplatnit dispozice
- **Princip** – antecedent má otevřenou povahu
- Robert Alexy: je-li subsumpce formulována **jednoznačně**, jedná se o **pravidlo**. Pokud je řešení dáno **vyvažováním** a **poměrováním** obou elementů, musí se jednat o **principy** (viz přednáška **PRINCIP PROPORCIONALITY**).
- Výsledkem kolize je vždy norma → podmínky, za nichž jeden princip má přednost před jiným principem, konstituují skutkové okolnosti (hypotézy) normy, která má tyto následky, k nimž směřuje princip, který má v dané situaci přednost.

Princip x hodnota

(R. Alexy)

- Východiskem je premisa, že hodnoty a principy jsou spolu s pravidly součástí systému práva, ale mají odlišnou strukturu
- Jde o příbuzné pojmy
- Principy mají deontologický charakter (jsou to příkazy či zákazy)
 - Mají podobu normativní věty s otevřeným antecedentem a nekonkrétním právním následkem
- Hodnoty mají axiologický (hodnotící) charakter
 - Mají podobu pojmů vyjadřujících představy o kolektivních dobrech (statcích)
- Principy – otázka Co má být?
- Hodnoty – otázka Co je pro společnost/jednotlivce nejlepší?

Problémy k zamyšlení

- **Otázka vazby právních principů na přirozené právo**
 - Slabá oddělovací teze x slabá spojující teze
 - Kühn: všechny principy mají hodnotové pozadí, ale nikoliv nutně morálního původu
- **Otázka redukovatelnosti systému práva na soubor principů**
 - Možnost zjednodušení – formulace obecných normativních vět
- **Otázka jednotné teorie právních principů ?**
 - Různý historický původ
 - Různé hierarchické postavení principů
 - Různé zdroje
- **Otázka jednoznačné poznatelnosti právního principu**
 - Kritika Dworkinovy a Alexyho teorie
 - Nulla poena sine lege
 - Rule-like principles, principle-like rules
 - Co je rozhodujícím kritériem pro odlišení právního principu od pravidla?

Shrnutí a závěr

- Reflexe doktrinálních diskusí v praxi
 - Problém není boj o přirozené právo, ale otázka porozumění právnímu řádu z hlediska optimálního a racionálního uspořádání právních vztahů
- Strukturální (ontologické) závěry
 - Právní principy jsou součástí systému práva (normativ sui generis)
 - Právní principy jsou chápány z pozitivistického pohledu jako svébytný pramen práva
- Metodologické závěry
 - Právní principy se vyskytují v komplementárních vztazích – jsou přirozeně v kolizi
 - Podporují dynamiku právního života (otevřený antecedent)
 - Aplikace principů se odehrává na bázi poměrování